

66. *Coraline* Örneğinde Ses Yansımaları Sözcüklerin Çevirisi¹**Gamze KAŞKAŞ²****APA:** Kaşkaş, G. (2024). *Coraline* örneğinde ses yansımaları sözcüklerin çevirisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 1082-1094. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502893>.**Öz**

Bu çalışmanın amacı İngiliz yazar Neil Gaiman'ın *Coraline* adlı çocuk kitabında yer alan ses yansımaları sözcüklerin Türkçede nasıl karşılık bulduklarını incelemek ve bu sözcüklerin çevirisinde kullanılan çeviri stratejileri üzerine betimleyici bir çalışma yapmaktır. *Coraline* 2002 yılında yazıldıktan sonra Türkçeye ilk olarak 2003 yılında Muharrem Nesij Huvaj tarafından çevrilmiş ve ODTÜ yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. İkinci çeviri ise 2009 yılında Niran Elçi tarafından yapılmış ve İthaki Yayınevi tarafından basılmıştır. Kitap, yazarın en çok okunan ve içerisinde yansıma seslerin oldukça sık kullanıldığı çocuk kitaplarından bir tanesidir. Yansıma sesler, doğadaki canlı ve cansız varlıkların çıkardığı seslere benzer kelimelerle yapılan sözcüklerdir ve çocuk kitaplarında sıklıkla kullanılan, anlatımı zenginleştiren dilsel öğelerdir. Özellikle çocuk edebiyatı bağlamında yansıma sözcüklerin çevirisi, Çeviribilim'e önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, kaynak metin *Coraline*'in önemli bir biçimsel özelliğini oluşturan ses yansımaları sözcüklerin Türkçeye yapılan iki farklı çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenecek ve çevirmenlerin bu sözcükleri çevirirken başvurdukları çeviri stratejileri ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmada erek metinler, Toury'nin çeviriyi "erek kültürün ürünü" olarak tanımlamasından yola çıkarak Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları çerçevesinde ele alınacak ve yapılacak olan karşılaştırmalı çeviri analizinde Toury'nin betimleyici bir çeviri analizi için önerdiği üç aşamalı model kullanılacaktır. Çalışmanın sonucunda *Coraline* kitabında yer alan ses yansımaları sözcükleri çevirirken çevirmenlerin hangi çeviri stratejilerini kullandıkları tespit edilmeye çalışılacak böylece çocuk edebiyatında ses yansımaları sözcüklerin çevirisi alanına veri sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Coraline*, ses yansımaları sözcüklerin çevirisi, çeviri stratejisi, Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları

- ¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %17
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 06.05.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1502893
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
- ² YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Yüksek Lisans Programı / MA Student, Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences, Interlingual and Intercultural Translation and Interpreting Master's Program (İstanbul, Türkiye), gamzekasks@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0001-7532-2712>, **ROR ID:** <https://ror.org/0547yzj13>, **ISNI:** 0000 0001 2337 3561, **Crossref Funder ID:** 501100006560

Translation of the Onomatopoeia in *Coraline*³

Abstract

This study aims to examine how onomatopoeic words in the children's book *Coraline* by English author Neil Gaiman, are rendered in Turkish and to conduct a descriptive study on the translation strategies employed for these words. *Coraline* was written in 2002 and was first translated into Turkish in 2003 by Muharrem Nesij Huvaj and published by ODTÜ Yayıncılık. The second translation was done by Niran Elçi in 2009 and published by İthaki Yayınevi. The book is one of the author's most widely read children's books and characterized by frequent use of onomatopoeic sounds. Onomatopoeic sounds are linguistic elements frequently used in children's literature to enrich narrative, formed with words resembling the sounds produced by both living and non-living entities in nature. Especially within the context of children's literature, the translation of onomatopoeic sounds constitute an important area of study within translation studies. In this study, the source text comprising significant onomatopoeic sounds, which constitute a stylistic feature of *Coraline*, will be comparatively examined in two different Turkish translations, and the translation strategies employed by translators when translating these words will be revealed. The target texts in the study will be approached within the framework of Descriptive Translation Studies, drawing upon Toury's definition of translation as a "product of the target culture." In the comparative translation analysis to be conducted, Toury's three-stage model proposed for descriptive translation analysis will be used. At the end of the study, it is aimed to identify the translation strategies employed by translators when translating onomatopoeic words in the *Coraline* book, thus contributing data to the field of translating onomatopoeic words in children's literature.

Keywords: *Coraline*, translation of onomatopoeia, translation strategy, Descriptive Translation Studies

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 17

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 06.05.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-

Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502893

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

1. Giriş

Bu çalışmada İngiliz yazar Neil Gaiman'ın 2002 yılında yayımlanan ve ses yansımali sözcüklerin oldukça sık kullanıldığı *Coraline* adlı çocuk kitabının Türkçe çevirileri incelenecektir. Çalışmada erek metinler, Gideon Toury'nin çeviriyi "erek kültürün ürünü" olarak tanımlamasından yola çıkarak Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları çerçevesinde ele alınacak ve iki farklı çevirmenin ses yansımali sözcüklerin çevirisinde kullandıkları çeviri stratejileri tespit edilmeye çalışılacaktır. Kitabın bu çalışmada ele alınacak ilk çevirisi, Muharrem Nesij Huvaj tarafından yapılmış ve 2002 yılında OTDÜ Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. İkinci çeviri, Niran Elçi tarafından yapılmış ve 2019 yılında İthaki Yayınevi tarafından basılmıştır.

Yapılacak karşılaştırmalı analizde, *Coraline* kitabında yer alan ses yansımali sözcüklerin Türkçeye yapılan çevirilerinde çevirmenlerin hangi çeviri stratejilerini kullandıkları, kaynak metnin yazarının biçimsel özelliklerini oluşturan ses yansımali sözcüklerin erek metinde aynı şekilde ses yansımali sözcükler ile mi çevrildiği yoksa farklı stratejilere mi başvurulduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. İncelemenin çıkış noktasını oluşturan temel sorunsal, edebiyat çevirilerinde biçimsel özellikler çerçevesinde ele alınan yansıma seslerin çevirisidir. Bu bağlamda amaç, kaynak kitapta yer alan ve yazarın temel biçimsel özelliklerini barındıran yansıma sözcüklerin erek edebiyat ve kültür dizgesinde nasıl aktarıldığını irdelemektir.

2. Kuramsal çerçeve

Çeviribilim, kuramsal, uygulamalı ve betimleyici olmak üzere üç ana daldan oluşur. Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları ise Gideon Toury'nin 1970'li yıllarda geliştirdiği, Çeviribilim'in betimleyici dalına ait bir yaklaşımdır. BÇA, erek odaklı bir yaklaşım olmasıyla çağdaş çeviri kuramları arasında ön plana çıkar.

BÇA çerçevesinde, Toury, çeviriyi yönlendiren bir takım normların varlığından söz eder. Bu normlar, çevirmenin çeviri sürecindeki koşullarına dair bize ipuçları verir ve üç başlık altında toplanır; süreç öncesi normlar, süreç normları ve öncül normlar. Bu çalışmada ise Toury'nin erek-odaklı yaklaşımı çerçevesinde öncül norm bağlamında karşılaştırmalı bir inceleme yapılacaktır. Öncül normlar, Toury'nin normları içinde en temel norm olma özelliği taşır. Öncül normlar çerçevesinde ele alınan iki önemli kavram vardır: "yeterlilik" ve "kabul edilebilirlik" kavramları. Çeviri kaynak metnin normlarına yakın olduğu durumda "yeterli çeviri", hedef metnin normlarına yakın olduğuydaysa "kabul edilebilir" bir çeviri olarak değerlendirilir (Toury, 1995: 56-57). Bu bağlamda bu çalışmada ele alınan iki farklı çevirmenin bu iki kutuptan herhangi birine daha yakın durup durmadıkları, eğer durdularsa "yeterlilik" ve "kabul edilebilirlik" kutupları arasında nerede durdukları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Toury, Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları kapsamında yapılan bir çeviri değerlendirmesinde şu üç aşamadan bahseder:

1. Çevirinin hedef kültür dizgesindeki konumu tespit edilir. Çevirinin kabul edilebilir ya da yeterli olup olmadığına bakılır.
2. Kaynak metin ve hedef metin arasında bir metin analizi gerçekleştirilir ve iki metin arasındaki ilişkiler betimlenir. Zorunlu olan ve olmayan deyiş kaydırmaları belirlenir.

3. Elde edilen bulgular ışığında genellemelere varılmaya çalışılır. Böylece gelecekte yapılacak çeviriler için yararlı veriler oluşturulur (Krs. Munday, 2008:175)².

Toury, bu çerçeveyi temel alarak yapılan bir çeviri analizinde hedef metinlerdeki çeviri anlayışının ortaya çıkarılabileceğini söyler. Bu analizlerde amaç, çeviri eyleminin eğilimlerini belirlemeye çalışmak, çevirmenin karar alma süreçlerine dair genellemeler yapmaya çalışmak ve çeviri sürecinde aktif rol oynayan bu normları yeniden inşa etmektir. Bu doğrultuda çalışmada, Toury'nin yukarıda verilen üç aşamalı modeli temel alınarak bir çeviri değerlendirmesi yapılacaktır. Çalışmanın amacı, çevirmen kararları ışığında kaynak metindeki ses yansımah sözcüklerin erek metinde nasıl karşılık bulduklarını ortaya koymak ve çevirmenlerin ses yansımah sözcüklerin çevirisinde ne gibi stratejiler kullandıklarını tespit etmektir. Söz konusu eserin bu çalışmaya inceleme nesnesi olarak seçilme nedeni ise yazarın eserlerinde ses yansımah sözcükleri sıklıkla kullanmasıyla kendine özgü bir üslup oluşturması ve yazar, farklı bir dile çevrildiğinde çevirmenlerin bu üslubu ele alırken çeviride ne gibi çeviri stratejilerine başvurduklarını keşfetme amacı oluşturmaktadır. Çalışma, nitel bir çalışma olup örnek olay incelemesi yapılacaktır. Çalışmanın yöntemsel çerçevesini karşılaştırmalı bir çeviri analizi yapmak ve ardından elde edilen bulguların yorumlanması olacaktır.

Bir sonraki bölümde, yansımah sözcüklerin çevirisi konusu ele alınacaktır.

3. Yansımah sözcüklerin çevirisi

Yansımah sözcükler, doğadaki canlı ve cansız sözcüklerden türetilmiş sözcüklerdir. Dilbilimde onomatopoeia olarak anılan sözcük, Yunanca kökenlidir. *Türkçe Sözlük*'te (TDK) yansımah sözcüğün tanımı şu şekildedir: “doğadaki insan dışı canlı ve cansız varlıkların çıkardığı seslere benzer seslerle yapılan kelime; yansımah, taklidi kelime, tabiat taklidi, onomatope: horlamak, güm güm, şırıltı, vızıldamak, par par yanmak vb”. Türkiye’de yansımah sözcükler ile ilgili en kapsamlı çalışmayı yapan Hamza Zülfiyar⁴ ses yansımah sözcükleri şöyle tanımlar;

“Tabiat seslerini az veya çok andıran, herhangi bir tabii sesle mecazi olsa bile ilgisi sezilebilen bu sözler, bulundukları sesler bakımından tabii sesleri hatırlatmakta, gösterdikleri karakteristik yapıları, sınırlı anlamları ve taşıdıkları belirli görevleri bakımından öteki kelimelerden ayrılarak değişik bir grup oluşturmaktadırlar.” (Turan’dan Zülfiyar, 2018: 6)⁵.

Korkmaz (1992) ise bu sözcükleri “Tabiattaki sesleri yansıtmaya yönelen, bu bakımdan dilin kabul ettiği ses birleşimiyle, gösterilen arasında yakın bir bağ bulunan, dolayısıyla oluşturulması bir sebebe bağlanan dil birlikleri” şeklinde açıklar. Yansımah sözcüklerle ilgili Vardar’ın tanımı ise şu şekildedir: “Dış gerçeklik düzleminde var olan bir ses ya da görüntüyü, işitimsel izlemi yansıtacak biçimde aktaran, adlandırılan gerçeği ses öykünmesi yoluyla belirten dilsel öge” (Vardar, 2007: 216).

Yansımah sözcükler romanlarda, masallarda ve özellikle çocuk edebiyatında anlatımı güçlendirmek, anlatıma zenginlik katmak için oldukça sık kullanılır. Ayrıca çocukların dil gelişimine katkıda bulunmak ve kelime haznelerini geliştirmek için de kullanılırlar. Özellikle yüksek sesle çocuklara okunmak için yazılmış çocuk kitaplarında yansımah sözcükler, ünlemler, tekerlemeler, uydurma sözcükler gibi sessel ögeler sıklıkla yer alır (Lathey, 2016:93). Bunlar sayesinde çocuklar, kitapları daha iyi anlayıp olay örgüsünü takip edebilmekte ve kitaptan zevk alabilmektedir. Dolayısıyla da çocuk kitaplarında yer alan

⁴ Prof. Dr. Hamza Zülfiyar, *Türkçede Ses Yansımah Kelimeler (İnceleme-Sözlük)*, TDK Yay.: 62ll, Ankara 1995, VLL+699 S.

⁵ Aksi belirtilmediği takdirde çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

bu tür unsurların çevirisi çocukların ilgisini çekmesi ve okuma zevkine katkıda bulunması açısından önemlidir (Dinçkan, 2017:56).

Alan yazına bakıldığında genel olarak edebi metinlerin, özel olaraksa çocuk edebiyatının söz varlığı üzerine yapılan çeşitli çalışmalar olduğu görülmektedir (Sis, Gökçe, 2009; Dinçkan, 2017; Turan, 2021; Uslu, Özdemir, 2019; Aydın, Öksüz, Çelebi, 2021; Köprülü, 2023). Özellikle ülkemizde çeviri çocuk edebiyatının, yerli çocuk edebiyatına egemen olduğu (Dinçkan'dan Neydim, 2003, s. 59) göz önüne alınırsa, çeviri çocuk edebiyatıyla ilgili yapılan çalışmaların daha da önem taşıdığı söylenebilir.

Farklı diller arasındaki yansıma sözcüklere baktığımızda ise, araştırmacılar bazı ses benzerliklerinden bahsederler (örn. Zülfikar: 2018, Lewandowski: 2018). Ancak genel olarak ses yansımali sözcükler diller arasında farklılık gösterir. Bunun sebebi farklı dillerin konuşma araçlarını farklı şekillerde kullanmalarıdır (Turan, 2021: 1230). Örneğin horlama sesi Türkçede “hor hor” ile karşılanırken, İngilizcede “zzz” ile Fransızcada “ron pshi” ile karşılanır. Dolayısıyla bu farklılıklar çocuk edebiyatında sıklıkla kullanılan yansıma sözcüklerin çevirisinde de birtakım zorluklara sebep olur (Turan'dan Schuppener, 2005: 149). Bu zorlukların aşılmasında çevirmenin çeviri sürecinde alacağı kaynak odaklı-erek odaklı, yerileştirici-yabancılaştırıcı çeviri stratejileri önemli olacaktır. Özellikle Schuppener'in de vurguladığı gibi, yansıma seslerin “kültürel bağlam” (2009:107) içerisinde kabul gören dilsel göstergeler olduğundan yola çıkarsak, yansıma seslerin çevirisinde, erek odaklı yaklaşımın (Toury, 1995) benimsenmesinin uygun olduğunu söyleyebiliriz (Turan, 2021: 1234). Çalışmanın bir sonraki kısmında *Coralin* kitabı hakkında bilgi verilecek ardından kitapta yer alan ses yansımali sözcüklerin iki farklı çevirisi, çevirmen kararları ışığında analiz edilecektir.

4. *Coralin* Örneğinde Ses Yansımali Sözcüklerin Çevirisi

Coraline, İngiliz yazar Neil Gaiman'ın 2002 yılında yazdığı, konusu fantastik bir dünyada geçen bir çocuk kitabıdır. Gaiman, kitabını 5 yaşındaki kızı için yazmıştır. Kitabın ana karakteri Coraline 9 yaşında ve oldukça maceraperest bir kızdır. Bir gün yeni taşındıkları evde gizli bir geçit bulur ve geçidin diğer tarafına geçtiğinde, kendi dünyasının kötücül bir yansımasını keşfeder. Anne babasını esir alan ve Coraline'i sonsuza dek burada kalması için ikna etmeye çalışan bu kötücül dünyada o, korkularıyla yüzleşmek ve içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için bir yetişkin gibi düşünmek zorundadır.

Toury'nin bu çalışmada kullanılacak olan betimleyici bir çeviri analizi için önerdiği üç aşamalı modelinden yukarıda bahsedilmişti. Bu aşamalardan ilki olan “çevirinin hedef kültür dizgesindeki konumunun tespiti” bağlamında *Coraline* kitabının Türkiye'deki çeviri çocuk edebiyatı dizgesindeki yeri yan metinler aracılığıyla kısaca değerlendirilecektir.

Coraline, 2002'de yazıldıktan hemen bir yıl sonra Türkçeye ODTÜ yayıncılık tarafından kazandırılmıştır. 2009'ta kitabın sinemaya animasyon filmi olarak uyarlanması ve büyük beğeni almasının ardından İthaki, kitabın yayın haklarını satın almış ve Niran Elçi tarafından yapılan yeni çevirisiyle kitabı *Koralin ve Gizli Dünya* başlığıyla yayımlamıştır. Ancak Coraline'in adının Koralin olarak Türkçeye çevrilmesi bazı okuyucuları tarafından tepkiyle karşılanmıştır çünkü kitapta isminin sık sık Carolin şeklinde yanlış şekilde telaffuz edilmesinin Coraline'in canını sıkan bir durum olduğu bilinmektedir. Kitapla ilgili bir diğer tartışma konusu da kitabın çocuklara uygun olup olmadığı ya da yaş sınırının ne olduğu konusu olmuştur. Gaiman'ın resmi web sitesi Mouse Circus'ta kitap, “middle grade” yani 8-12 yaş arasındaki ortaokul öğrencilerinin okuyabileceği kitaplar kategorisi altında sınıflandırılmıştır. Yani kitabın önerilen okuma yaş sınırı 8-12 arasındadır ve kitap, çocuk kitabı olarak

sınıflandırılır ancak içerisinde barındırdığı fantastik ve korku ögelerinden dolayı bu yaş sınırının tartışmalı olduğu söylenebilir. Kitabın ele alınan iki farklı çevirisinde çevirmenlerin kitaba herhangi bir ön söz yazmadıkları görölmüştür. Dolayısıyla bu değerlendirmede kitap üzerine yazılmış yan metinler temel alınmıştır. Özellikle internet ortamında *Coralin* ve Gaiman'ın diğer çocuk kitaplarını tanıtan ya da kitap eleştirisini şeklinde yazılmış birçok blog yazısı olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında fantastik edebiyata oldukça geniş yer veren ve kitap tanıtımları, incelemeler, yazarlar ve çevirmenlerle röportajlar ve blog yazılarıyla belli bir okuyucu kitlesine sahip Kayıp Rıhtım adlı internet sitesinde Gaiman ve eserlerine ondan fazla yazıda yer verildiği görölmüştür. Aynı sitede, kitabın İthaki'den yayımlanan yeni çevirisini tanıtan bir yazıda, "Neil Gaiman'ın sevilen çocuk kitaplarından (ancak pek tabii ki sıradan bir çocuk kitabı olmayan kitaplarından) *Koralin...*" şeklinde bahsedilmesi, kitabın erek edebiyat dizgesi tarafından nasıl alımlandığına dair bize ipuçları vermektedir. Ayrıca kitabın, "Neil Gaiman'ın kaleminden çıkan en tüyler ürpertici eseri" olarak nitelendirilmesi ve "*Alice Harikalar Diyarında* ile karşılaştırılacak kadar güçlü ve eşsiz bir kitap" olarak nitelendirilmesi de bu bağlamda dikkat çekicidir.

Bu çalışmada kitabın Türkçeye yapılan iki farklı çevirisinde çevirmenlerin hangi çeviri stratejilerini kullandıkları, kaynak metindeki yansıma sözcüklerin erek metinde nasıl verildiği veya verilmediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu değerlendirmede temel alınan görüş ise dilbilimci Schuppener'in (2009:10), "yansıma seslerin kültürel bağlam içerisinde kabul edilen dilsel göstergeler olduğu, dolayısıyla ses yansımah sözcüklerin çevirisinde erek odaklı yaklaşımın (Toury, 1995) benimsenebileceği," görüşüdür (aktaran Turan, 2021:1234). Bu doğrultuda çalışmada incelenecek çeviriler, Toury'nin çeviri süreci normları doğrultusunda çevirmen kararları ışığında ele alınacaktır. Bu bölümde incelenecek olan kaynak ve erek metinlerdeki yansıma sözcükler karşılaştırmalı olarak analiz edilecek ve erek odaklı çeviri yaklaşımı çerçevesinde incelenecektir. Verilen örneklere yansıma sözcük içeren tüm cümle ve paragraflar seçilmiş, bu seçimde herhangi bir kstas kullanılmamıştır. Yapılan karşılaştırmalı incelemede çevirmenlerin *Coraline* kitabını çevirirken yansıma sözcüklerin çevirisinde farklı çeviri stratejileri benimsedikleri görölmüştür. Bu çeviri stratejileri kaynak metindeki yansıma sözcükler temel alınarak değerlendirilmiştir. Kullanılan çeviri stratejileri üç farklı başlıkta toplanmıştır;

1. Erek metinde yansıma ikilemeler ile çeviri
2. Erek metinde yansıma ünlemler ile çeviri
3. Erek metinde yansıma isimler ile çeviri

Erek metinde yansıma ikilemeler ile çeviri

Kaynak metinle iki farklı erek metin karşılaştırıldığında, çevirmenlerin yansıma seslerin çevirisinde en sık kullandıkları çeviri stratejisinin yansıma ikilemeler ile çeviri olduğu görölmüştür. İkillemeler, anlamı pekiştirmek, anlatım gücünü artırmak, kavramları zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüklerin tekrar edilmesi ya da sesleri birbirine yakın olan iki sözcüğün yan yana kullanılmasıyla oluşturulan sözcüklerdir (Hatipoğlu, 1981). Bu bağlamda çevirmenlerin anlatımı zenginleştirmek amacıyla ses yansımah sözcüklerin çevirisinde ikilemeler ile çeviri stratejisini tercih ettikleri söylenebilir.

Aşağıda iki çevirmenin yansıma ikilemeler ile çeviri stratejisine on iki farklı örnek verilmiştir.

Tablo 1: Erek metinde yansıma ikilemeler ile çeviri		
Kaynak metin	Elçi	Huvaj
She crunched it happily. (s.44)	Mutlulukla çıtır çıtır yedi. (s.75)	Keyifle ısırdı . (s.81)
Coraline's mouth dropped open in horror and she stepped out of the way as the thing clicked and scuttled past her and out of the house, running crablike on its too-many tapping, clicking , scurrying feet. (s.78)	Şey, bol sayıdaki bacaklarıyla yengeç gibi yan yan, tıkır tıkır , kayarak koştu ve evden çıktı. (s.135)	Bir yengeç gibi, çok sayıdaki ayaklarının üstünde aceleyle tıkırdayarak ve çıtırdayarak koşuyordu. (s.153)
Then she was simply racing pell-mell down the steps in pursuit of the rat, with no room in her mind for anything else, certain she was gaining on it.(s.66)	Sonra, hiçbir şey düşünmeden paldır küldür fareyi kovalamaya odaklandı. (s.112)	Kendisini merdiven basamaklarını paldır-küldür inerek önündeki farenin peşinden koşturmaya yerdi. (s.126)
There was a scrabbling and a pattering . (s.35)	Sürtünme sesleri ve pıtırtilar duyuldu. (s.58)	Çıtır çıtır, pıtır pıtır sesler duyuldu. (s.61)
The rat chittered ... (s.37)	Fare çıtırdadı ... (s.61)	Fare bıcır bıcır sesler çıkardı... (s.65)
Her heart beat so hard and so loudly she was scared it would burst out of her chest. (s.28)	Kalbi öyle hızlı, öyle sesli çarpıyordu ki , göğsünü patlatıp dışarı fırlayacağından korkuyordu. (s.47)	Kalbi öyle bir şiddetle ve güp güp atıyordu ki göğsünden taşıp çıkacak sandı. (s.49)
It was nearly dark outside now, and the rain was still coming down, pattering against the windows and blurring the lights of the cars in the street outside. (s.8)	Dışarısı hemen hemen kararmıştı ve yağmur hala yağıyor, pencereleri dövüyor , sokaktaki arabaların farlarını bulandırıyor. (s.15)	Dışarıda neredeyse hava kararmıştı ama yağmur, hala pıtır pıtır camlara çarparak yağıyor ve sokaktaki arabaların ışıklarını kamaştırıyordu. (s.9)
Miss Forcible was sitting in one of the armchairs, knitting hard . (s.13)	Bayan Forcible bir koltuğa oturmuş, hızla örgü örüyordu. (s.23)	Bayan Forcible bir koltukta oturmuş harıl harıl örgü örüyordu. (s.19)
"Come in here, bold as anything ." (s.24)	" Olanca cüretiyle içeri giriyor. " (s.41)	" Paldır küldür içeri dalarsınız, " (s.41)
Her heart pounded in her chest. (s.56)	Kalbi göğsünde çırpınıyordu . (s.94)	Kalbi küt küt atıyordu. (s.105)

The thing nodded vigorously; as it nodded, the left button eye fell off and clattered onto the concrete floor. (s.61)	şey hızla başını salladı; başını sallarken, sol düğme göz çıktı ve tıkırdayarak beton zemine düştü. (s.104)	şey hararetili bir şekilde başını sallayarak onaylarken sol gözündeki düğme tingir mıngır beton zemine düştü. (s.115)
Then daylight appeared, and she ran toward it, puffing and wheezing . (s.73)	Sonra gün ışığı belirdi ve Koralin oflaya puflaya ona doğru koştu. (s.125)	Sonra gün ışığı göründü ve Coraline oflayıp puflayarak ışığa doğru koştu. (s.140)

İlk olarak, Elçi'nin çevirilerine baktığımızda verilen on iki örnekten sekizinde kaynak metinde yer alan yansıma sesleri erek metinde de yansıma sesler ile karşıladığı görülür. Elçi, dört örnekte bu yansıma sözcükleri yansıma ikilemeler ile karşılamıştır. İki örnekte (crunched/çıtır çıtır, clicking/tıkır tıkır, puffing and wheezing/oflaya puflaya) kaynak metindeki yansıma sözcükler ikilemeden oluşmazken, bir örnekte (pell-mell/paldır küldür) yansıma sözcük, kaynak metinde de ikilemelerden oluşmuştur. Erek metindeki yansıma sözcükler, erek dilde ve kültürde yaygın olarak kullanılan, çocuk okurun yabancılık çekmeyeceği sözcüklerden seçilmiştir.

Huvaj'ın çevirilerine baktığımızda ise verilen on iki örnekte on birinde kaynak metinde yer alan yansıma sesleri erek metinde de yansıma seslerle karşıladığı, bir örnekte (crunch/ısırdı) kaynak metindeki yansıma sesi erek metinde yansıma sesle karşılamadığı görülür. Huvaj, verilen on iki örnekte onunda yansıma sesleri erek metinde yansıma ikilemeler ile karşılamıştır. Çevirmenlerin kaynak metinde ikileme olmayan yansıma sözcükleri erek metinde ikilemeler ile karşılamasını, erek okurun ilgisini çekmek ve kaynak metinde yansıma seslerle hâlihazırda zengin bir anlatıma sahip olan kitabın anlatım gücünü artırmak için tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

Erek metinde yansıma ünlemler ile çeviri

Coraline kitabında yer alan yansıma sözcüklerin çevirileri incelediğinde bir dizi yansıma sözcüğün erek metinde yansıma ünlemler ile karşılandığı görülmüştür. Araştırmacılar, ünlemleri üç farklı alt başlığa ayırırlar. Bunlardan bir tanesi yansıma ünlemlerdir (Tiske, 2019: 17). Bu ünlemler çoğunlukla dikkat çekmek, birine seslenmek, birini çağırarak amacıyla kullanılan sözcüklerdir. Aşağıda verilen örneklerin bir kısmında, kaynak metindeki sözcükler doğrudan yansıma ünlemlerdir ve erek metinde de yansıma ünlem olarak karşılanmıştır. Bir kısım örnekte ise kaynak metinde yansıma ünlem olmayan sözcükler erek metinde yansıma ünlem olarak karşılanmıştır. Aşağıda, iki çevirmenin yansıma ünlemler ile çeviri stratejisine on farklı örnek verilmiştir.

Tablo 2: Erek metinde yansıma ünlemler ile çeviri		
Kaynak metin	Elçi	Huvaj
...and a voice whispered in her ear, "Hush! And shush!" (s.46)	...ve bir ses kulağına fısıldadı: "Sus! Pus!" (s.78)	"şşşşt, sesini çıkarma!" (s.85)
There was a final moment of resistance, as if something were caught in the door, and then, with a	Aralığa bir şey sıkışmış gibi, son bir direnç oldu ve sonra tahta kapı güm diye kapandı. (s.122)	Kapının arasında bir şey kalmış gibi son bir direnişten sonra tahta kapı

crash, the wooden door banged closed. (s.72)		büyük bir gürültüyle kapandı. (s.139)
Coraline heard the mechanism clunk heavily. (s.70)	Koralin mekanizmanın bütün ağırlığıyla klank yaptığını duydu. (s.120)	Coraline kilidin ağır bir şekilde trak diye döndüğünü duydu. (s.136)
It popped loudly . (s.25)	Balon yüksek sesle patladı... (s.44)	Balon " PAT! " diye patladı. (s.44)
The lock was stiff, but it clunked closed. (s.37)	Kilit tutukluk yapıyordu ama tangırdayarak kapandı. (s.61)	Kilit biraz zorlandı ama trak diye kapandı. (s.65)
The light startled the creatures, and one of them took to the air, its wings whirring heavily through the dust. (s.55)	Işık yaratıkları ürküttü ve içlerinden biri tozun içinde kanatlarını hızla çırparak havalandı. (s.93)	Işık yaratıklan ürküttü ve içlerinden biri kanatlarını hızlıca çırparak tozların içinde pirrr diye uçmaya başladı. (s.103)
...and a voice whispered in her ear, " Hush! And shush! " (s.46)	...ve bir ses kulağına fısıldadı: " Sus! Pus! " (s.78)	" Şşşt , sesini çıkarma! (s.85)
...then— bam! —it would be caught... (s.81)	...geldiğinde -bam! - yakalanırdı. (s.139)	...gelince de— bam! —yakalanmış olurdu... (s.158)
...until she heard the plop as they hit the water far below. (s.6)	...aşağıdaki sudan gelen plop sesine kadar kaç saniye geçtiğini sayarak geçirmişti. (s.11)	...bunların çok aşağılardaki suya düşüp plop diye bir ses çıkarmalarını beklerken içinden sayarak geçirdi. (s.5)
Set into the wall at the bottom of the steps was another light switch, metal and rusting. She pushed it until it clicked down . (s.59)	Merdivenin dibinde, duvarda metalden, paslanmaya yüz tutmuş bir ışık düğmesi daha vardı. Onu açtı ve alçak tavadaki bir telden sarkan çıplak ampul yandı. (s.102)	Basamakların dibinde, duvarda paslanmış metalden bir elektrik düğmesi daha vardı. Klik diye açılana kadar Coraline düğmeye bastı. (s.122)

Kaynak metne baktığımızda verilen on farklı örnekten üçü kaynak metinde doğrudan yansıma ünlemlerdir (hush and shush, clunk, bam). Dört farklı örnekte ise kaynak metindeki yansıma sözcükler, yansıma ünlem değildir (banged, popped loudly, clunked, whirring).

İki çevirmenin çevirileri karşılaştırıldığında ilk olarak Elçi, verilen on farklı örnekten dördünde kaynak metinde yer alan yansıma ünlemleri erek metinde de yansıma ünlem olarak karşılamıştır (Hush and shush/ sus pus, banged/güm diye, clunk/klank, bam/bam). Erek metinde verilen yansıma ünlemlerin kaynak metinde yer alan yansıma ünlemlerin birebir karşılığı olduğu saptanmıştır.

Huvaj'ın çevirilerini incelediğimizde ise verilen on iki farklı örnekten dokuzunda kaynak metinde yer alan yansıma sesleri erek metinde de yansıma sesler ile karşıladığını görürüz. Bir örnekte ise kaynak metindeki yansıma sözcüğü erek metinde yansıma sözcük dışında farklı bir sözcükle karşılamıştır

(banged/büyük bir gürültüyle). Bunlara daha yakından baktığımızda ilginç diyebileceğimiz birkaç örnekle karşılaşırız. İlk olarak “It popped loudly,” cümlesinde popped sözcüğünü Huvaj’ın *PAT! diye* şeklinde karşılayarak kaynak metinde olmayan bir unsur eklediğini böylece erek metnin anlatımına kaynak metinde yer almayan bir unsur eklediğini söyleyebiliriz. İkinci örnekte benzer bir şekilde kaynak metindeki “It clunked close,” cümlesini erek metinde *trak diye* karşılamış ve yine kaynak metinde olmayan biçimsel bir ögeyi erek metinde oluşturmuştur. Aynı çeviri stratejisini diğer iki örnekte de görebiliriz (clicked down- klik diye, whirring-pırr diye). Verilen örnekler ışığında Huvaj’ın çeviri stratejisini erek dizgenin normlarını dikkate alarak belirlediğini, erek dizgede yerleşik birer ifade olan, “pat diye, küt diye vb.” ifadeleriyle yerleştirici bir çeviri stratejisi benimsediğini söyleyebiliriz.

Erek metinde yansıma isimler

Yapılan karşılaştırma sonucu kaynak metinde yer alan bir kısım yansıma seslerin erek metinde yansıma isimlerle karşılandığı görülmüştür. Aşağıda iki çevirmenin çevirilerinden dokuz farklı örnek seçilmiştir.

Tablo 4: Erek metinde isimler ile çeviri		
Kaynak Metin	Elçi	Huvaj
There was a rustling noise ... (s.37)	Bir hışırtı ... (s.61)	Bir pırtı sesi ... (s.65)
There was a scrabbling and a pattering . (s.35)	Sürtünme sesleri ve pırtılar duyuldu. (s.58)	Çıtır çıtır, pıtır pıtır sesler duyuldu. (s.61)
It made a low growling noise in the back of its throat. (s.67)	Gırtlacağının arkasından alçak bir hırlama çıkardı. (s.115)	Gırtlığından alçak bir hırlama sesi çıkardı. (s.130)
The cat made a deep, ululating yowl and sank its teeth into the other mother’s cheek. (s.71)	Kedi gür, titrete bir uluma dişlerini diğer annenin yanağına gömdü. (s.121)	Kedi derinden bir uluma sesi çıkarak dişlerini öteki annenin yanağına geçirdi. (s.137)
a muffled splash (s.84)	...boğuk bir şapırtı (s.145)	...boğuk bir suya çarpma sesi (s.164)
Panting for breath, she staggered through the door, and slammed it behind her with the loudest, most satisfying bang you can imagine. (s.72)	Nefes nefese, sendeleyerek kapıdan geçti ve hayal edebileceğiniz en yüksek, en tatmin edici gümlemeyle kapıyı kapadı. (s.125)	Nefes nefese, sendeleyerek kapıdan içeri girdi ve kapıyı, aklınıza gelebilecek en büyük ve tatmin edici gürültüyle çarparak kapattı. (s.141)
...and the rustling of a large painted paper butterfly as it fluttered and beat its way about the ceiling, told her where she had woken us. (s.39)	...boyalı kâğıttan büyük bir kelebeğin hışırdayarak tavanda uçuşması ona nerede uyandığını hatırlattı. (s.66)	...büyük, boyalı kâğıttan bir kelebeğin odanın içinde uçuşup tavana çarparken çıkardığı hışırtı sesi ona nerede uyandığını anlatıyordu. (s.71)

Something scrunched gently as she did. (s.80)	Bunu yaptığında bir şey hafifçe gıcırdadı . (s.138)	Hafif bir çıtırtı duydu. (s.155)
“Nothing’s changed, little girl,” he said, his voice sounding like the noise dry leaves make as they rustle across a pavement. (s.64)	"Hiçbir şey değişmedi küçük kız," dedi kaldırımında hışırdayan kuru yapraklara benzeyen bir sesle . (s.110)	“Hiçbir şey değişmedi küçük kız,” dedi. Sesi kurumuş yaprakların ezildiklerinde çıkardığı hışırdama sesi gibiydi. (s.123)

İki çevirmenin çevirileri incelendiğinde Elçi'nin, dokuz farklı örnekten altısında yansıma sesleri erek metinde isimlerle karşıladığı görülmüştür. Seçilen yansıma sesler, erek okurun kendi kültüründe aşına olduğu ve sıklıkla kullanılan yansıma seslerden oluşmaktadır.

Huvaj'ın çevirilerine baktığımızda ise verilen dokuz farklı örnekten beşinde yansıma sesleri erek metinde de yansıma seslerle karşıladığı saptanmıştır. Erek metindeki yansıma sesler okuyucunun yabancılaşma çekmeyeceği oldukça bilinen yansıma seslerden oluşmaktadır. Ancak Huvaj'ın çevirisinde bir örnekte, kaynak metindeki yansıma sözcüğü (splash) erek metinde yansıma sözcükle karşılamak yerine açıklama yaparak (suya çarpma sesi) karşıladığı görülmüştür.

Yukarıda incelenen örnekler dışında iki çevirmenin erek metinleri incelendiğinde, çevirmen Huvaj'ın farklı bir çeviri stratejisine daha başvurulduğu görülmüştür. Huvaj, kaynak metinde yer almayan bir takım yansıma sesleri de erek metnine eklemiştir. Genel olarak iki çevirmenin de çeviri stratejilerine bakarsak, bu seçimin erek odaklı bir çeviri yaklaşımının sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda da belirtildiği gibi *Coraline*, sessel öğeler bakımında oldukça zengin bir kitaptır. Erek metinde de aynı etkiyi vermek ve okuyucu kitlesi düşünüldüğünde anlatımın canlılık ve zenginliğini pekiştirmek amacıyla, çevirmenin bu çeviri stratejisini tercih ettiği çıkarımını yapabiliriz. Tablo 5'te bu çeviri stratejisinin örnekleri görülebilir.

Tablo 5: Kaynak metinde yer almayan yansıma seslerin erek metne eklenmesi		
Kaynak Metin	Elçi	Huvaj
Her heart beat so hard and so loudly she was scared it would burst out of her chest. (s.28)	Kalbi öyle hızlı, öyle sesli çarpıyordu ki , göğsünü patlatıp dışarı fırlayacağından korktu. (s.47)	Kalbi öyle bir şiddetle ve güp güp atıyordu ki göğsünden taşır çıkacak sandı. (s.49)
“Come in here, bold as anything .” (s.24)	" Olanca cüretiyle içeri giriyor." (s.41)	" Paldır küldür içeri dalarsınız," (s.41)
Miss Forcible was sitting in one of the armchairs, knitting hard . (s.13)	Bayan Forcible bir koltuğa oturmuş, hızla örgü örüyordu. (s.23)	Bayan Forcible bir koltukta oturmuş harıl harıl örgü örüyordu. (s.19)

Doğadaki çeşitli varlıklara öykünme yoluyla oluşturulan yansıma sesler, edebi anlatımlarda özellikle çocuk edebiyatında sıklıkla başvurulan dilsel bir ögedir. Özellikle çocuk ve genç okuyucu için anlatımı zenginleştiren, ilgi çekici kılan, somutlaştırabilen bir unsur olarak karşımıza çıkar. Yansıma seslerin

ayrıca kültüre özgü ifadeler olması dolayısıyla bu seslerin çevirisi konusu da ayrı bir önem taşımaktadır. Schuppener (2009) de belirttiği gibi, yansıma sözcükler kültürel bağlam çerçevesinde ele alınan dilsel göstergelerdir, bu sebeple yansıma seslerin çevirisinde erek odaklı bir yaklaşım (Tourey, 1995) benimsenmesi çevirmenler için yol gösterici olabilir (Turan, 2019).

Sonuç

Bu çalışmada Neil Gaiman'ın *Coraline* adlı çocuk kitabında yer alan ses yansımah sözcüklerin İngilizceden Türkçeye yapılan iki farklı çevirisi, çevirmen kararları ve çeviri stratejileri ışığında Tourey'nin betimleyici bir çeviri değerlendirmesi için önerdiği modeliyle incelenmiş ve ses yansımah sözcüklerin çevirisinde kullanılmış/kullanılabilecek stratejiler gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada iki farklı çevirmenin *Coraline* adlı çocuk kitabının çevirisinde üç farklı çeviri stratejisi kullandıkları tespit edilmiştir. Çevirmen Elçi'nin Huvaj'a kıyasla, kaynak metnin önemli bir biçimsel özelliğini oluşturan yansıma sözcüklere erek metninde daha az yer verdiği görülmüştür. Çevirmen Huvaj ise yukarıda tespit edilen üç farklı çeviri stratejisi dışında, kaynak metinde yer almayan bir takım ses yansımah sözcükleri de erek metnine ekleyerek farklı bir stratejiye daha başvurmuştur. Elde edilen bulgular ışığında iki çevirmenin erek metinlerine ve çeviri stratejilerine genel olarak bakılacak olursa, Huvaj'ın kaynak metinde yer alan neredeyse bütün yansıma sözcükleri erek metninde de yansıma sözcüklerle karşıladığı, üstelik kaynak metinde yer almayan birtakım yansıma sesleri de erek metnine eklediği görülmüştür. Dolayısıyla Huvaj'ın erek metni yansıma sözcükler açısından kaynak metne kıyasla zenginleştirdiği ve erek kültürün normlarını görece daha çok dikkate aldığı, erek kültüre yaklaşarak "kabul edilebilir" bir çeviri ortaya koyduğu söylenebilir. Çevirmen Elçi ise yansıma sözcüklerin sıklıkla kullanıldığı kaynak metne kıyasla erek metninde daha az yansıma sözcük kullanmış, bu açıdan "yeterli" ya da "kabul edilebilir" kutuplarından herhangi birine daha yakın durmadığı tespit edilmiştir.

Yukarıda yapılan çıkarımlardan hareketle, *Coraline* adlı çocuk kitabının çevirisinde Huvaj'ın aldığı çeviri kararları ve benimsediği çeviri stratejileri, erek çocuk edebiyatı dizgesinde var olan mevcut örneklerle kıyaslandığında, çevirmenin erek metninin, Zohar Shavit'in dizgesel yatkinlik kavramından "var olan örnekçelere yatkinlik" maddesi ile örtüştüğü çıkarımı yapılabilir (Shavit, 1991:19-24). Shavit'in de belirttiği gibi çocuk edebiyatı çevirileri, metni erek yazında mevcut olan örnekçelere bağlama eğilimindedir (1991). Çevirmen Huvaj'ın yukarıda tespit edilen üç farklı çeviri stratejisine ek olarak kaynak metinde yer almayan ses yansımah sözcükleri erek metinde yerleşik olan birtakım yansıma sesler olarak eklemesi bu dizgesel yatkinliğe örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak, Dilbilim ve Çeviribilim'in kesişerek disiplinlerarası bir çalışma alanı oluşturduğu ses yansımah sözcüklerin çevirisi konusunda yapılacak çalışmaların, Çeviribilim'in kuramsal alanına katkı sağlayacağına ve çocuk edebiyatı çevirmenlerinin pratiklerinde faydalı ipuçları oluşturacağına inanılmaktadır.

Kaynakça

- Aydın, İ., Öksüz, A., & Çelebi, A. (2021). Çocuk Kitaplarında Yansıma, İkileme ve Pekiştirme Sözcük Görünümleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 923-945.
- Dinçkan, Y. (2017). Çocuk Yazınında Sessel Öğelerin Çevirisinin Önemi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 23, s. 55-71.
- Gaiman, N. (2002). *Coraline*. HarperCollins.
- Gaiman, N. (2003). *Coraline*. (Çev. Huvaj, M. N). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Gaiman, N. (2019). *Koralin*. (Çev. Elçi, N). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkilemeler*. İstanbul. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köprülü, G. S. (2023). Yazınsal Eserlerde İkilemeler ve Çevirileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(3), 1105-1115.
- Lathey, G. (2016). *Translating Children's Literature*. London and new York: Routledge.
- Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Oxon: Routledge.
- Tiske, A. (2019). *Türkiye Türkçesinde Ünlemler ve İşlevleri (1995-2015)* [Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://hdl.handle.net/11499/26685>
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 56-57.
- Turan, D. (2021). Çocuk Yazını Çevirisinde Ses Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 61(2), 1222-1245.
- Shavit, Z. (1991). Çocuk Yazını Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu Açısından Belirlenmesi. Çev. Pınar Besen. Metis Çeviri. (Bahar 1991), 19-24.
- Sis, N., Gökçe, B. (2009). Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Yansımalar ve Kalıp Sözler. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4. 1975-1989.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Zülfikar, H. (2018). *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*. İnceleme-Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.